

Társadalom- és lélekrajz Kosztolányi Dezső regényeiben

Élete:

- » Író, költő, műfordító, kritikus, esszéista, újságíró, a Nyugat első nemzedékének tagja, Csáth Géza unokatestvére.
- » 1885. március 29.-én született Szabadkán apja: Kosztolányi Árpád anyja: Brenner Eulália
- » A gimnáziumot Szabadkán kezdte, majd önképzőköri konfliktusa miatt (magyartanárára tett megjegyzést) kicsapták, s magántanulóként, Szegeden tette le az érettségit.
- » 1903-ban Budapestre költözött, s beiratkozott a bölcsészkar magyar–német szakára. Itt ismerkedett meg és kötött barátságot –Négyesy professzor stílusgyakorlatain – Babits Mihállyal, Juhász Gyulával, akikkel aktív levelezésbe is kezdett. Éltre szóló barátságot kötött Karinthy Friggyessel.
- » 1904-ben beiratkozott a bécsi egyetemre, ahol Hegel filozófiájáról, Schillerről hallgatott szemináriumokat. 1905-ben hazatért, de nem ment vissza az egyetemre, hanem újságíró lett.
- » Katonai besorozáson is részt vett, de alkalmatlannak nyilvánították, tökéletes katonai rátermettségének ellenére.
- » 1910 telén ismerkedett meg Harmos Ilona zsidó származású színésznővel a Vígszínház egyik bemutatóján, 1913. május 8-án, Budapesten házasságot kötöttek. (Görög Ilonaként alkotott a Nyugatban).
- » 1936. november 3-án halt meg gócos tüdőgyulladásban, Budapesten, a Szent János Kórházban. Decemberben a *Nyugat* különszámmal adózott emlékének, amelyben Babits rehabilitálta fiatalkori barátját, művésztársát.

Költészete

- ⌘ Kedvelt műfajok: próza, műfordítás, regény, elbeszélés, nyelvészeti és irodalmi tanulmány
- ⌘ Távol állt tőle mind Ady küldetéstudata, mind Babits morális szigorúsága (Homo Moralis). Az ő erkölce a szépség volt (Homo Aestheticus) - az alkotás függetlenségét hirdette.
- ⌘ Nem "eszméket" hangoztatott: árnyalatok, hangulatok tűnnek föl verseiben.

Prózaíró Kosztolányi

- ⌘ Felhasználta elsőként a magyar irodalomban a freudi lélekelemzés eredményeit
- ⌘ Elfojtott vágyak, félelmek, ösztönök az ember tudattalanjába kerülnek, de ezeket az érzéseket nem lehet sokáig büntetlenül elfojtani, egy idő után előtörnek és szélsőséges esetben pusztító erővé is válhatnak, mint pl. Az Édes Anna című regényben.
- ⌘ Arra keresi a választ, hogy mi készíthette a szelíd lelkű cseléd lányt arra, hogy hirtelen meggyilkolja a gazdáját. A regényből kiderül, hogy gazdái és az egész környezete emberhez méltatlanul bánt vele, szinte „háztartási gépnek” tekintették, a család rokona, Jancsi pedig elcsábította, majd eldobta magától. A lelke mélyén felgyülemlett sérelmek törtek elő öntudatlanul Édes Annából, amikor végrehajtotta ezt a szörnyű tettet.

Édes Anna

- 1926-ban jelent meg – A mű ideje: Tanácsköztársaság bukásának idején indul, 3 év múlva ősszel zárul.
- Témája: borzalmas kettős gyilkosság melyet egy cseléd követ el gazdája ellen. (Cseléd téma érdekeltsége.)
 - fő motívum: öntudatlan lázadás gesztusa
 - középpont: rejtve maradt lelki erők, belső kényszer
 - hiányzik a gyilkosság katartikus hatása
- Műfaj: több regénytípus - lélektani regény, negatív fejlődésregény, bűnügyi regény, társadalmi regény
- Ihletforrás: Több hipotézis /Márai visszaemlékezése, Kosztolányiné életrajza, Kosztolányi műve/
- Az ún. piskóta-ügy példázat, jól jellemzi Annát. Anna finom, érzékeny teremtmény, Kosztolányi főhősét alig beszélteti: Anna belső érzéseit nem tudja szavakba önteni - érzékenységének

reakciói ösztöni szinten játszódnak le. Az, hogy mintacseléd lehessen, csak embersége feladása árán valósulhatott meg.

- Az író a magyar irodalomban elsőként felhasználva a freudizmus eredményeit, apró, jelentéktelennek tűnő sérelmeken át vezeti hőst a tudattalan lelki robbanásig.

Szerkezete

- első és az utolsó keretfejezetek (cselekmény szempontjából nincs jelentősége, politikai távolság)
- történeti cselekmények kaotikusak, akár az egyén cselekedetei
- ironikusan szemléli a közelmúltat, és az elbeszélés jelenének eseményeit
 - 1-6. fejezet: Megismerkedhetünk Vizy Kornéllal, aki rangkórságban szenved, rögeszmés feleségével, Vizy Kornélnével, Ficsorral, a megalkuvó, szolgalelkű házmesterrel. A címszereplő viszont még nincs jelen, különáll, mint egy misztikus lény - ezzel jelzi az író, hogy ő nem olyan, mint a megjelent személyek. – helyszín és az idő bemutatása
 - 6. fejezet: Anna megjelenésének késleltetése egyaránt várakozást kelt Vizynében és az olvasóban. Anna bemutatkozásakor önmagát adja, míg Vizyné magabiztossága erőltetett. Végül is Ficsor készítésére beáll cselédnek, tökéletes cseléddé válik, legenda lesz belőle.

- 7-10. fejezet: Anna beilleszkedése, Vizyné formálása
- 11-14. fejezet: Anna és Jancsi viszonya
- 15.-18. fejezet: menekülési lehetőség, házasság, meghíúsulás, gyilkosság
- 19.-20. fejezet: ítélethozatal, befejezés

A 20. fejezetben ismét megjelenik az író, s ez és az első fejezet tulajdonképpen idézőjelbe foglalja a történetet: nem biztos, hogy így történt, de ez a lényeg. A regény végső tanulsága, hogy az emberi bajokra nem található intézményes megoldás. Egy megoldás lehetséges csupán: az irgalom, a szeretet

Anna

- 6. fejezetben tűnik fel
- Addigra sok mindent megtudunk róla Ficsortól
- Katolikus, 19 éves lány, Balatonfőkajáron született, néhány évet Pesten szolgált, csak a munka számít neki
- Születési dátuma: 1900 /20.századot jelképezi/ ~ nincs harmónia sem humánus, van erőszak és brutalitás
- Bemutatkozás fokozatos ~
„Ösztönlény” öntudatlan, beszűkült, nem látja a világ összetettségét, beszéd helyett gesztusok az ösztönök kapnak fontos szerepet.
- Mintacseléd
~ emberség árán valósulhat meg
~ dolgozik, mint egy gép
~ Víznyék büszkélkedhetnek Annával, tökéletes cseléd
~ nem ember, hanem hibátlanul robotoló gép
- Első találkozáskor különböző ösztönök uralkodnak rajta, melyek a ház elhagyására készítik (kámfor, bútor, Kornél)

Első perceiben el akar szaladni.

Anna a gyilkosság előtt

- megsűrűsödnek Anna zavarára utaló jelek
- felborított egy széket
- zavartan viselkedik
- mohón evett a konyhában, a süteményt is

Kettős gyilkosság

- éjszaka megöli gazdáit – előtte és utána is közömbös
- érzelmileg nem látszik megnyilvánulni – tettét nem tudja megmagyarázni
- Édes Annát bűnösnek találják → 15 év fegyház

Tettének bevallatlan okai

- embertelenség, szerethiány
- Jancsi hűtlensége, megalázás
- gyermek elvetetése, örökös kritizálás
- báli esemény (Jancsi csókja)
- előző munkahely elhagyása (családtag volt)

Vizyné

- Boldogtalan, egyetlen örömforrása a tökéletes cseléd
- Lánya, Piroska 6 éves korában meghalt → évekig szanatóriumban feküdt → eltávolodott férjétől, aki megcsalta őt.
- Annát mintacseléddé formálja

Vizy Kornél

- Nem törődik feleségével; nem érdekli az otthoni lét, sem a cselédkérdés
- Jelentéktelen figura, semmihez nem ért, még a politikához sem
- Gyűlölte a vörösöket, rettegett mikor fogják a házat kommunizálni

Patikárius Jancsi

- Infantilis, gyerekes, önző, érzéketlen, felelőtlen
- Kihasználta Annát, közömbös-megvető
- Jancsi hódításra, Anna igaz szerelemre vágyott
- Külseje és életvitele is ellenszenvesen van lefestve

Báthory (kéményseprő)

- Utolsó menekülési lehetőség, kimenekítené ebből az embertelen helyzetből
- DE Vizyné „lelki terror” alatt tartja a lányt → megakadályozza a házasságot

Moviszter (orvos)

- Csak ő védi Annát, kimondja az igazságot ~ Kosztolányi szócsöve
- Egyéniség jogait hangoztatja ~ Humánus, szeretet, megértés jellemzi, de cselekvésképtelen
- Felismeri, hogy Anna tette szükségszerű volt, embersége szuverenitását kellett mentenie